

Høringsnotat

Forslag til endringer i forskrift til samelovens
språkregler

Innhold

1. Bakgrunnen for høringsforslaget	3
1.1 Regjeringens oppfølging av rapporten om Hjertespråket.....	3
1.2 Formålet med endringene	3
2. Gjeldende rett	4
2.1 Gjeldende rett fram til 1. januar 2024	4
2.2 Gjeldende rett etter 1. januar 2024.....	4
3. Forslag om endringer i forskrift til samelovens språkregler	5
3.1 Departementets høringsforslag i 2021	5
3.1.1 Innspill fra høringen av forslaget til forskriftsendringer	7
3.2 Departementets forslag til forskriftsendring – rett til skriftlig svar på samisk utvides til å omfatte flere offentlige organer med landsomfattende funksjoner.....	8
3.2.1 Departementets vurderinger etter høringen i 2021	9
3.2.2 Rett til skriftlig svar gjelder opp til en nærmere angitt lengde.....	11
3.2.3 Avgrensning mot saker med flere parter.....	14
3.2.4 Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget	14
4. Oppheving av forskriftens § 1 Tilsyn mv.....	18
Forslag til endringer i forskrift til samelovens språkregler	19

1. Bakgrunnen for høringsforslaget

1.1 Regjeringens oppfølging av rapporten om Hjertespråket

Stortinget vedtok 5. juni 2023 lov om endringer i sameloven (endringer i språkregler). Lovendringene var en oppfølging av Samisk språkutvalgs utredning NOU 2016: 18 *Hjertespråket*. Språkutvalgets utredning hadde sin bakgrunn i Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets gjennomgang fra 2013 av samelovens språkregler og annet rettslig rammeverk for de samiske språkene. Denne gjennomgangen viste at bestemmelsene i sameloven kapittel 3 til dels var utdaterte, bl.a. på grunn av omfattende endringer i offentlig sektor.

Høsten 2021 sendte departementet et lovforslag til nye språkregler i sameloven på høring. Lovforslaget fulgte opp flere av forslagene fra språkutvalget som gjaldt endringer i samelovens språkregler innenfor Kommunal- og distriktsdepartementets ansvarsområde. Lovendringene som Stortinget vedtok 5. juni 2023 trådte i kraft 1. januar 2024.

Sammen med lovforslaget hørte departementet høsten 2021 et forslag til forskrift som utvidet listen over landsomfattende organer samiske språkbrukere skal ha rett til svar på samisk fra. Departementet har gjort endringer i forslaget siden høringen som er så vidt omfattende at forslaget til forskrift bør høres på nytt. Departementet ønsker innspill fra høringsinstansene, særlig de som er omfattet av forslaget, om hvilke forventede administrative og økonomiske konsekvenser forslaget vil ha. På bakgrunn dette vil departementet gjøre en ny helhetlig vurdering av forslaget.

Departementet har konsultert med Sametinget om høringsforslaget.

1.2 Formålet med endringene

Departementet mener det er viktig å legge til rette for at den samiske befolkningen kan henvende seg til sentrale offentlige myndigheter på sitt eget språk. Et hovedformål med forslaget er derfor å styrke samiskspråkliges rett til å bruke samisk i skriftlig kommunikasjon med offentlige myndigheter, ved å utvide ordningen til å omfatte flere landsomfattende organer.

Videre er det et viktig formål å hindre at retten til svar på samisk faller bort på grunn av endringer i hvordan forvaltningen er organisert. Forvaltningen har over tid hatt en utvikling som innebærer en geografisk omorganisering hvor lokale og regionale kontorer erstattes med landsdekkende organisering. Hensynet bak omorganiseringen av offentlig sektor er gjerne effektivisering gjennom inndeling i funksjonelle divisjoner og tilrettelegging for økt digitalisering av oppgaver. I praksis kan det innebære at lokale offentlig organ som har vært omfattet av samelovens språkregler, ikke lenger vil være det på grunn av endring til landsdekkende organisering. Slik omorganisering har særlig berørt NAV og Skatteetaten. I skatteetaten utfører i dag alle kontorer landsdekkende oppgaver, selv om de er regionalt plassert geografisk. Dette medfører at retten til svar på samisk i praksis faller bort, fordi rettigheten ikke omfatter offentlige organ som er landsomfattende.

2. Gjeldende rett

2.1 Gjeldende rett fram til 1. januar 2024

Fram til 1. januar 2024 fulgte det av sameloven § 1–5 at samisk og norsk er likeverdige språk, og at samisk og norsk er likestilte språk etter bestemmelsene i sameloven kapittel 3.

Sameloven § 3-3 regulerer rett til svar på samiske språk. Fram til 1. januar 2024 lød bestemmelsen slik:

«Den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk. Dette gjelder likevel ikke ved muntlige henvendelser til tjenestemenn som utfører oppdrag utenfor organets kontor.

Den som henvender seg skriftlig på samisk til et regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til skriftlig svar på samisk. Kongen kan i særlige tilfeller gjøre unntak for bestemte regionale offentlige organ.»

Bestemmelsen i § 3-3 gjaldt etter sin ordlyd bare lokale og regionale offentlige organ i forvaltningsområdet. Organer med landsomfattende funksjoner, var ikke omfattet av definisjonen av regionalt offentlig organ i sameloven § 3-1 nr 4. Det betyr at retten til svar på samisk som hovedregel ikke gjaldt ved henvendelse til et offentlig organ med landsomfattende funksjon (også kalt landsomfattende organer).

Forskrift gitt i medhold av sameloven § 3-10 utvidet virkeområdet for § 3-3. Det fulgte av forskrift til samelovens språkregler (FOR-2003-07-13) § 3 at rett til muntlig svar på samisk, også gjelder for Sametinget, Reindriftsforvaltningen (nå Landbruksdirektoratet), Samisk høyskole og statlige samiske skoler. På samme måte fulgte det av forskriften at rett til skriftlig svar på samisk, også gjelder overfor Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) og Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet. Forslaget viderefører disse reglene.

Språkrettighetene som følger av forskrift til samelovens språkregler § 3, jf. sameloven § 3-3, gjelder for de samiske språkene som er i bruk i Norge i dag. De tre samiske språkene, sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk, anses som likestilte. Offentlige organ med landsdekkende funksjoner dekker alle de samiske språkområdene og må kunne svare på det samiske språket som henvendelsen kommer på.

2.2 Gjeldende rett etter 1. januar 2024

Fra 1. januar 2024 opphørte bestemmelsene som er beskrevet under 2.1 å gjelde, og nye regler trådte i kraft.

Ny § 3-3 om rett til svar på samisk viderefører tidligere bestemmelse, men begrepsbruken er endret. Begrepene lokalt offentlig organ og regionalt offentlig organ er erstattet med begrepene kommune, fylkeskommune og statlig organ. I tillegg skiller den nye bestemmelsen mellom de ulike kommunekategoriene som er innført med endringsloven.

Etter de nye reglene vil den som henvender seg skriftlig på samisk til statlige organer som har en språkutviklingskommune eller en språkvitaliseringskommune i sin tjenestekrets ha rett til skriftlig svar på samisk. Statlige organer i denne sammenhengen vil for eksempel være den statlige delen av Nav-kontorer i en av de nevnte kommunekategoriene, eller et statsforvalterembete i et fylke hvor det finnes en språkutviklingskommune eller en språkvitaliseringskommune.

Den nye bestemmelsen i sameloven § 3-3 femte ledd slår fast at rett til svar på samisk ikke gjelder overfor offentlige organer som er landsomfattende, med mindre annet følger av forskrift fastsatt av kongen. Hjemmel til å fastsette slik forskrift følger av ny § 3-15 annet ledd. Etter denne bestemmelsen kan kongen gi forskrift om at bestemmelsene om rett til skriftlig svar på samisk blant annet skal gjelde helt eller delvis for statlige offentlige organer.

Fra 1. januar 2024 følger det av sameloven § 1-5, at sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk skal være likestilte med norsk etter bestemmelsene i kapittel 3. Videre følger det av den nye bestemmelsen i sameloven § 3-3 fjerde ledd at den enkelte har rett til svar på samisk på det eller de samiske språkene som er i bruk og som har tradisjonell geografisk tilknytning til det offentlige organets tjenestekrets. Bestemmelsen om språkvalg er å anse som en presisering og lovfesting av gjeldende praksis også før 1. januar 2024. Offentlige organer med en tjenestekrets som dekker flere samiske språkkommuner, skal svare på det samiske språket som henvendelsen kommer på, dersom språket er omfattet av organets tjenestekrets. Offentlige organ med landsdekkende funksjoner dekker alle de samiske språkområdene og må kunne besvare på henvendelser på henholdsvis sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk.

3. Forslag om endringer i forskrift til samelovens språkregler

3.1 Departementets høringsforslag i 2021

I høringen av lovforslaget til nye språkregler høsten 2021 hørte departementet samtidig et forslag om hvilke landsomfattende organer samiske språkbrukere skal ha rett til svar på samisk fra.

Departementet foreslo å utvide listen i forskriften til samelovens språkregler § 3 over offentlige organer med landsomfattende funksjoner hvor samiske språkbrukere skal ha rett til å få svar på samisk ved skriftlige henvendelser. Etter denne bestemmelsen gjelder retten til å få svar på samisk uavhengig av om organet eller den som henvender seg, tilhører forvaltningsområdet eller ikke. Det ble vist til at flere landsomfattende organer tar beslutninger som er av stor betydning for den enkeltes rettigheter. Det kan være organer som avgjør viktige spørsmål for den enkelte i førsteinstans, som spørsmål om erstatning i en pasientskadesak, eller som yter viktige tjenester rettet mot samiske språkbrukere, slik som Statped. Videre ble det vist til at det er flere landsomfattende organer som har en viktig rolle når det gjelder å sikre at den enkelte får sine rettigheter oppfylt, slik som Likestillings- og diskrimineringsombudet, Diskrimineringsnemnda og Barneombudet.

I høringsforslaget ble det lagt til grunn at alle organer som er omfattet av kravet må være forberedt på å kunne svare på alle de tre samiske språkene, fordi ethvert landsomfattende organ vil dekke alle de samiske språkområdene. De samiskspråklige ressursene er begrenset, særlig på sørsamisk og lulesamisk, og det er en avveining hvordan de samiskspråklige ressursene skal benyttes. Departementet vurderte at det ikke var riktig bruk av samiskspråklige ressurser at alle landsomfattende offentlige organer skal ha plikt til å besvare skriftlige henvendelser på samisk. Departementet foreslo derfor å gjøre en utvelgelse basert på hvilke landsomfattende organer hvor det er særlig viktig for samisk språkbrukere å kunne benytte eget morsmål i kontakten med det offentlige. Hvilke organer som skulle omfattes skulle fastsettes i forskrift til samelovens språkregler (FOR-2003-01-07-13).

Da departementet valgte ut hvilke landsdekkende organer som skulle bli omfattet av forslaget, ble det lagt vekt på hvilke organer som tar avgjørelser av stor betydning for enkeltpersoner eller samiske næringsinteresser, og hvilke organer som har en særlig rolle for bevaring av samisk språk og kultur. Videre la departementet vekt på å fange opp landsomfattende organer som nevnt over, som etter omorganisering og sentralisering av offentlige tjenester, utfører tjenester som tidligere ble utført av lokale eller regionale tjenestekontor.

Departementet foreslo at følgende offentlige landsomfattende organer skulle omfattes av rett til skriftlig svar på samisk, i tillegg til de som allerede følger av gjeldende forskrift:

- Statsministerens kontor og departementene
- NAV
- Skatteetaten
- Statens pensjonskasse
- Statens lånekasse for utdanning
- Sivilombudsmannen
- Ligestillings- og diskrimineringsombudet
- Barneombudet
- Diskrimineringsnemnda
- Helsedirektoratet
- Norsk pasientskadeerstatning
- Nasjonalt klageorgan for helsetjenester (Helseklage)
- Helsetilsynet
- Statped
- Norges vassdrags og energidirektorat (NVE)
- Fiskeridirektoratet
- Nord universitet

- Norsk senter for forskningsdata
- NOKUT
- Arkivverket
- Kulturrådet

Fordi den enkelte har rett til svar på samisk på det eller de samiske språkene som er i bruk og som har tradisjonell geografisk tilknytning til det offentlige organets tjenestekrets, innebar forslaget at offentlige organ med landsdekkende funksjoner må kunne svare på alle samiske språk.

3.1.1 Innspill fra høringen av forslaget til forskriftsendringer

Diskrimineringsnemnda, Sametinget, Utdanningsforbundet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Politidirektoratet, Karasjok kommune, Nesseby kommune, Kartverket, Statped, Tjeldsund kommune, Lånekassen og UiT støttet i all hovedsak forslaget. Kunnskapsdepartementet, Statens pensjonskasse, NVE og Samisk høgskole støttet ikke forslaget eller støttet det bare delvis.

Statens pensjonskasse (SPK) er ett av organene som var omfattet av forslaget. SPK uttalte at forslaget er positivt ved at det kan gjøre rettighetsinformasjon lettere å forstå for noen. Det er svært sjeldent SPK mottar henvendelser på samisk og det er vanskelig å anslå hvor mange som ønsker å kommunisere på de tre samiske språkene. SPK peker på noen utfordringer, som å få etablert gode ordninger for tjenestekjøp av oversettelsestjenester, at svartider til de som henvender seg på samisk vil bli lengre, og vanskeligheter med å kvalitetssikre oversettelsen fra tjenestekjøp på grunn av manglende språkkompetanse på de tre samiske språkene i egen organisasjon. Pensjonsfaglige begreper må sannsynligvis utvikles i de tre samiske språkene, noe som krever spesialkompetanse som SPK ikke har.

Lånekassen uttalte at organet vil løse plikten ved bruk av godkjente oversettere. Tilgangen på godkjente oversettere på de ulike samiske språkene, kan være en utfordring og vil kunne føre til at svartiden blir lengre. Også Diskrimineringsnemnda trakk fram at det er viktig at markedet kan tilby en tjeneste som gjør at ordinære saksbehandlingsregler og tidsfrister kan overholdes. Utdanningsforbundet tror forslaget vil kunne stimulere til økt bruk av samiske språk.

Kunnskapsdepartementet viste i høringen til den generelle mangelen på personer som har kompetanse i de tre samiske språkene. Kunnskapsdepartementet frykter at forslaget vil føre til at det ville bli vanskeligere å oppfylle rettighetene innenfor andre samfunnsområder, slik som barnehage, grunnopplæringen og høyere utdanning. Kunnskapsdepartementet minnet om at tilgangen på kvalifisert personale er spesielt vanskelig for lulesamisk og sørsamisk.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) uttalte at det er uklart hva som menes med «skriftlig svar». De skriver at enkelte skriftlige henvendelser til det offentlige kan svares ut i form av skriftlig veiledning. Andre henvendelser til det offentlige svares derimot med enkeltvedtak. Ved enkeltvedtak, oppstår det spørsmål om et statlig forvaltningsorgan også

vil ha en plikt til å fatte vedtak på samisk, eventuelt om vedtak må fattes på både norsk og samisk. NVE skrev videre at dersom kravet til oversettelse også omfatter enkeltvedtak, vil det etter NVEs syn kunne føre til tolkningstvil, og i ytterste konsekvens motstrid, mellom to ellers likestilte vedtak. Et vedtak inneholder rettslig bindende rettigheter og plikter fra det tidspunktet det fattes. Det stilles derfor høye krav til presisjon i hvordan vedtaket er formulert, slik at vedtaket får de virkningene som er ment. NVE ba departementet vurdere behovet for regler som løser eventuell motstrid eller tolkningstvil i slike situasjoner, dersom det er slik atplikten til å oversette til samisk også gjelder for enkeltvedtak. NVEs erfaring er at oversettelser til og fra samisk fører til økt saksbehandlingstid, og krever ressurser både i og utenfor NVE. Oversettelsen må nødvendigvis skje etter at dokumentet er ferdigstilt i NVE. NVEs veiledning og vedtak varierer i omfang, og spenner fra enkle e-poster til vedtak med begrunnelse på flere hundre sider. Tidsbruken for oversettelse vil, avhengig av hvordan «skriftlig svar» skal forstås, derfor også variere. De interne prosedyrene for kvalitetssikring vil være vanskeligere å gjennomføre for samiske oversettelser og i konkrete saker har NVE opplevd utfordringer med oversetting av tekniske begreper. NVE har ikke mulighet til å kvalitetssikre oversettelsen av blant annet tekniske og juridiske begreper, og vil i stor grad være avhengig av oversetterens forståelse av den norske teksten.

UiT Norges arktiske universitet har ansvaret for sentrale profesjonsutdanninger av stor betydning for det samiske *samfunnet*. UiT støtter forslaget om rett til skriftlig svar på samisk, men mener i tillegg at rett til muntlig svar på samisk skal utvides. Utvidelse av retten til muntlig svar er ikke en del av dette forslaget.

Sametinget uttaler at det vil være behov for jevnlig gjennomgang for å vurdere om flere landsomfattende organer kan føyes til listen.

3.2 Departementets forslag til forskriftsendring – rett til skriftlig svar på samisk utvides til å omfatte flere offentlige organer med landsomfattende funksjoner

Kommunal- og distriktsdepartementet foreslår å endre gjeldende forskrift til samelovens språkregler (FOR-20023-01-01-13) slik at virkeområdet for rett til skriftlig svar på samisk utvides til å omfatte flere offentlige organer med landsomfattende funksjoner. Forslaget til hvilke organer som skal være omfattet er, med ett unntak, det samme som forslaget departementet sendte på høring i 2021, se punkt 3.1. I høringsforslaget i 2021 var NOKUT omfattet fordi organet hadde ansvar for godkjenning av utenlandsk utdanning. Denne oppgaven er siden 1. januar 2023 overført til Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir.) I forslaget som nå sendes på høring er NOKUT derfor erstattet med Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. I forslaget er også NAV endret til Arbeids- og velferdsetaten i NAV og Kulturrådet endret til Kulturdirektoratet.

Departementet har lagt vekt på hvilke organ som tar avgjørelser av stor betydning for enkeltpersoner eller samiske næringsinteresser, og hvilke organ som har en særlig rolle for bevaring av samisk språk og kultur. Videre er det lagt vekt på å fange opp landsomfattende

organ som etter omorganisering og sentralisering av offentlige forvaltning, nå utfører tjenester som tidligere ble utført av lokale eller regionale tjenestekontor. Etter forslaget vil organene som er omfattet av utvidelsen av virkeområdet i forskriften § 3 andre ledd, være pliktig til å svare skriftlig på samisk selv om organet er lokalisert utenfor forvaltningsområdet, eller organet mottar henvendelser fra brukere utenfor forvaltningsområdet. Dette gjelder på samme måte i dag for de organer som er omfattet av gjeldende bestemmelse.

Departementet har på bakgrunn av innspillene i høringen i 2021, vurdert forslaget på nytt. Departementet har særlig tatt hensyn til innspillene om at noen skriftlige svar kan være lange og derfor vil være kostnads- og tidkrevende, og at det er mangel på oversettelsesressurser. Det nye forslaget har endringer som departementet ønsker å høre på nytt, særlig i lys av at det var få høringsinnspill til det forrige forslaget fra de offentlige organene som er foreslått omfattet av forskriften. Departementet har også på bakgrunn av høringen foretatt justeringer i beregningene av de økonomisk administrative konsekvensene.

3.2.1 Departementets vurderinger etter høringen i 2021

Begrensede samiske språkressurser

Kunnskapsdepartementet peker på utvidelse av rettigheter som krever samiskkompetanse på ett samfunnsområde, kan gjøre det vanskeligere å oppfylle rettigheter på et annet samfunnsområde, fordi tilgangen på kompetanse er så begrenset. Departementet er oppmerksom på denne problemstillingen, men mener samtidig det er viktig at samisk kan brukes overfor offentlige myndigheter for å styrke de samiske språkene som offisielle språk i Norge. Dersom samiske språk skal utvikles og være synlig i framtiden, må det etter departementets vurdering også stilles krav til bruk av samisk i offentlig forvaltning. Departementet mener at forslaget kan stimulere til økt bruk av samiske språk.

Rett til svar på samisk kan medføre noe lengre saksbehandlingstid

Flere høringsinstanser viser til at forslaget vil innebære økt arbeidsmengde og forlenget saksbehandlingstid. Forvaltningsloven setter ikke bestemte saksbehandlingsfrister, men det følger av § 11a at forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold. Forvaltningsorganet skal snarest mulig gi et foreløpig svar, dersom det er grunn til å forvente at det vil ta uforholdsmessig lang tid før henvendelsen kan besvares. Etter departementets vurdering vil det kunne påløpe inntil et par uker ekstra saksbehandlingstid der hvor det offentlige organet må benytte seg av oversettelsestjenester. Ekstra tidsbruk, som følge av et lovpålagt krav til oversettelse, kan ikke i seg selv vurderes å være ugrunnet. Vurderingen kan imidlertid være en annen dersom det tar unødvendig lang tid å få svaret oversatt som følge av at forvaltningsorganet ikke har hensiktsmessige rutiner eller avtaler for oversettelse til samisk. I de tilfellene hvor oversettelse tar lengre tid enn det som normalt bør regnes med, må forvaltningsorganet i samsvar med forvaltningslovens krav opplyse mottakeren om dette.

Forvaltningsloven § 11 b gir hjemmel for å sette frister for saksbehandlingen og gi regler for beregningen av frister på bestemte områder. Hjemmelen er så langt ikke brukt til å sette saksbehandlingsfrister, men regler om beregning av saksbehandlingsfrister er gitt i

forvaltningslovsforskriften kapittel 9. I særlovgivningen finnes det eksempler på egne krav til saksbehandlingstid og bestemte frister til saksbehandlingen. Dersom særlige saksbehandlingsfrister gjør at oversettelse til samisk ikke kan skje innen fristen, legger departementet til grunn at oversettelse til samisk gjøres så raskt som mulig i ettertid.

Utfordringer med manglende samisk fagterminologi

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) og Statens Pensjonskasse (SPK) pekte i høringen på at mangelen på juridisk terminologi og fagterminologi på samisk vil være en utfordring når svar på samisk skal gis i form av et enkeltvedtak. Departementet viser til at allerede gjeldende bestemmelser om rett til svar på samisk innebærer at det i noen tilfeller vil være aktuelt å svare skriftlig på samisk i form av et enkeltvedtak. Kravet til å svare skriftlig på samisk i form av et enkeltvedtak vil typisk være ved avgjørelse av en søknad, klage på et anført urettmessig forhold eller klage på et forvaltningsvedtak til overordnet organ etter forvaltningslovens bestemmelser. Departementet er enig i at rett til svar på samisk, på en tilfredsstillende og dekkende måte, setter krav til samisk fagterminologi. Som NVE påpeker, kan dette komme særlig på spissen når et offentlig organ skal svare skriftlig på samisk i form av et enkeltvedtak. I et enkeltvedtak må både sakens fakta, rettslige grunnlag og begrunnelsen for avgjørelsen i saken gå fram. Dette kan by på utfordringer dersom den samiske fagterminologien ikke finnes. Dette er imidlertid ikke en ny problemstilling. Departementet viser til at både regionale og lokale offentlige organer, helt siden bestemmelsen om rett til svar på samisk ble innført i sameloven i 1990, har vært forpliktet til å svare skriftlig på samisk, eventuelt i form av enkeltvedtak. Blant annet har statsforvalterne hele tiden hatt plikt til å svare skriftlig på samisk i form av enkeltvedtak. Etter hvert er plikten utvidet til også å gjelde organer med landsdekkende funksjoner som Landbruksdirektoratet (kalt Reindriftsforvaltningen i dagens forskrift), Miljødirektoratet (kalt Direktoratet for naturforvaltning i dagens forskrift) og UiT Norges arktiske universitet.

Juridisk fagterminologi finnes til en viss grad på nordsamisk, og er fortsatt under utvikling. Det finnes i begrenset grad juridisk terminologi på sør- og lulesamisk. På reindriftens og det reindriftsfaglige området, er imidlertid fagterminologien velutviklet i de samiske språkene.

Språkutvalget fremhevet i sin rapport at økt bruk av samiske språk i offentlig forvaltning bidrar til terminologiu utvikling. Oversetting av offentlige dokumenter bidrar til utvikling og bruk av terminologi. De offentlige tekstene, og ikke minst terminologien som er utviklet i sammenheng med oversettelsen, vil danne et viktig grunnlag for språkets korpus.

Når tekster oversettes til samisk vil det noen ganger ikke finnes normert terminologi som kan benyttes. Departementet har forstått det slik at oversettere da i praksis vil kunne benytte lånord (norske) fra språket det oversettes fra. En annen løsning kan være at oversetteren utarbeider en egen oversettelse. En slik oversettelse vil ikke være normert, men kan være bidrag til utviklingen av samisk terminologi. I slike tilfeller er det god oversetterpraksis å markere slike unormerte oversettelser med skråstrek (/) etterfulgt av det norske ordet/termen som er oversatt.

Terminologi som utvikles i forbindelse med oversettelser må imidlertid normeres og vedtas. Sámi Giellagáldu er det samiske folkets felles, og samtidig øverste, vedtaksorgan i spørsmål som vedrører samiske språk, og har oppgaven med å godkjenne nye termer og vedta normering.

Sámi Giellagáldu er underlagt Samisk Parlamentarisk Råd (sametingene i Norge, Sverige og Finland), og fungerer som et nordisk samarbeidsorgan mellom Sametingene i Sverige, Finland og Norge.

Departementet ser forslaget som et ledd i arbeidet med å videreutvikle juridisk og administrativ fagterminologi på de samiske språkene, gjennom at offentlige myndigheter etterspør og bruker samisk terminologi.

Forholdet mellom en originalversjon og en oversatt versjon av et vedtak

I høringen pekte NVE på at eventuell motstrid mellom ordlyden i norsk og samisk versjon av et vedtak vil kunne føre til tvil med hensyn til hvordan vedtaket skal forstås. Departementet viser til at når et offentlig organ har utarbeidet et vedtak på norsk, vil den norske språkversjonen være originalversjonen av vedtaket og følgelig den som må legges til grunn som bindende for partene. Når vedtakets originalspråk er norsk, anses den samiske versjonen som en oversettelse og ikke som et likestilt vedtak. Departementet legger til grunn at organet kan finne hensiktsmessige måter å sørge for at den bindende originalversjonen også gjøres tilgjengelig for den vedtaket gjelder. Det samme gjelder for andre type svar som originalt er utformet på norsk og oversatt til samisk. Når originalversjonen av et svar foreligger på norsk, legger departementet til grunn at det ikke vil medføre ekstrakostnader av betydning at både dokumentet på norsk og den samiske oversettelsen gjøres tilgjengelig for mottakeren der hvor det er hensiktsmessig.

Minimumsrettigheter

Departementet minner om samelovens språkregler er minimumsrettigheter, og at forvaltningen står fritt til å gjøre mer enn det som følger av loven og forskriftene.

3.2.2 Rett til skriftlig svar gjelder opp til en nærmere angitt lengde

På bakgrunn av innspill i høringsrunden i 2021 har departementet foretatt en nærmere vurdering av hvordan forslaget kan innrettes for både å ta hensyn til at samiske språkbrukere skal ha rett til skriftlig svar på samisk i saker som er viktige for enkeltpersoner, samtidig som begrensede samiskspråklige ressurser benyttes der hvor det er viktigst. Departementet ser at det er behov for å sette en grense mot lange, omfattende svar, slik at de nye offentlige organene som er foreslått omfattet av ordningen unngår store og uforutsette kostnader og betydelige forsinkelser i saksbehandlingen. På denne bakgrunn har departementet justert forslaget etter høringen i 2021 for de organene som ikke har plikt til å svare skriftlig på samisk i dag, og som forslaget gjelder.

Det som er nytt med departementets forslag er at retten til skriftlig svar på samisk begrenses til å gjelde for skriftlige svar opp til en nærmere angitt lengde, for de offentlige organene med landsomfattende funksjoner som med forslaget får en ny plikt. En begrensning knyttet til lengden på svaret vil forhindre uforholdsmessige store og uforutsette utgifter for det offentlige organet som skal svare skriftlig på samisk, og reduserer faren for at tidkrevende arbeid med oversettelser i vesentlig grad forsinkes saksbehandlingen. Det er viktig at lengden på svaret settes høyt nok til at skriftlig svar sikres i de fleste og viktigste sakene

for enkeltpersoner. Det bør etter departementets vurdering bare være de betydelig omfattende og tyngende svarene, som ikke må besvares på samisk.

Forslaget innebærer ingen endring for de offentlige organene med landsomfattende funksjoner som i dag har plikt til å svare skriftlig på samisk etter sameloven § 3-3. Departementets forslag skal ikke begrense eksisterende rettigheter.

Kartlegging av hvordan forvaltningen svarer

I forbindelse med arbeidet har departementet foretatt en begrenset kartlegging av enkeltvedtak og svarbrev til enkeltpersoner på et utvalg av saksfeltene til de landsomfattende offentlige organene som er foreslått omfattet av utvidelsen i forskriften. Kartleggingen viser at langt de fleste svarene fra disse organene, er i form av enkeltvedtak (for eksempel i form av godkjenninger, tillatelser, innvilgelser, administrative reaksjoner o.l.). De organene som svarer i form av brev eller uttalelser (som ikke er enkeltvedtak) er først og fremst Sivilombudet, LDO (Likestillings- og diskrimineringsombudet) og Barneombudet. LDO og Barneombudet gir blant annet skriftlige svar i form av veiledninger, informasjon om regelverk og råd om videre oppfølging. LDO mottar omtrent 2000-2500 henvendelser pr. år. Sivilombudet svarer i form av uttalelser som inneholder rettslige vurderinger av sakene, men som ikke er rettslig bindende for forvaltningsorganene som uttalelsene retter seg mot.

Kartleggingen viser at svar både i form av enkeltvedtak og brev gjennomgående ligger på 5-6 sider eller mindre. Noen svar er lengre, opp mot 10 sider, men få har en lengde over dette. NVE og OED har imidlertid noen saker som gjelder samiske forhold der vedtakene kan bli svært lange.

Departementets vurdering av hvordan lengden på et skriftlig svar kan begrenses

Etter departementets vurdering kan det i utgangspunktet være hensiktsmessig å sette grensen på 20 sider. Inkludert i de 20 sidene er også vedlegg som er nødvendige for å gi et fullstendig svar eller begrunne et enkeltvedtak. Vedlegg som legges ved for ytterligere opplysninger som ikke er nødvendig for svaret eller begrunnelsen, faller utenfor og trenger heller ikke oversettes. Departementet mener dette vil sikre rett til svar i de aller fleste sakene som er viktige for enkeltpersoner, da forvaltningens svar til enkeltpersoner, både i form av enkeltvedtak og brev, sjelden har en lengde over 20 sider, inkludert vedlegg med informasjon som er nødvendig for svaret. Samtidig vil det avgrense mot store kostnader og betydelig ekstraarbeid for forvaltningen.

Det kan ikke utelukkes at svaret i noen tilfeller kan utarbeides direkte på samisk. Departementet mener at lengdebegrensningen også i disse tilfellene må ligge til grunn for retten til skriftlig svar på samisk. Det er imidlertid lite trolig at dette vil komme på spissen i praksis.

Departementet foreslår å sette lengdemålet med utgangspunkt i et gitt antall tegn pr side. Det er flere grunner til dette. Å beregne en side til et gitt antall tegn vil gi et mål som ligger fast og som er uavhengig av variabler som tekststørrelse, avsnitt, marger osv. Antall tegn ligger videre ofte til grunn for beregningen av pris i ved oversettelsesoppdrag. Å ta utgangspunkt i tegn vil gjøre det lettere å beregne de økonomiske konsekvensene.

Tre samiskoversettere som departementet har forespurt svarer at de regner 2000 tegn inkludert mellomrom per side. Oversetterbyrået Samtext som blant annet oversetter til nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk i tillegg til engelsk, viser til at det er standard å regne 2000 til 2400 tegn med mellomrom per side. Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening regner også en side som 2000 tegn inkludert mellomrom. Et svar på 20 sider vil da tilsvare 40 000 tegn (inkludert mellomrom).

Det er departementets erfaring at det er vanlig praksis ved oversettelsesoppdrag at prisen for oversettelsen beregnes for det antallet sider/tegn den samiske oversettelsen kommer på. 2000 tegn per side som er vist til ovenfor, referer seg derfor til antallet tegn i den oversatte teksten/resultatet og ikke i antall tegn i teksten som skal oversettes. Departementet foreslår likevel at det er antallet tegn i den norskspråklige teksten som skal oversettes som legges til grunn i forskriften. Når et forvaltningsorgan utformer sitt skriftlige svar på norsk, så er det derfor lengden på det skriftlige svaret på originalspråket som vil være avgjørende for om det gjelder en rett til svar på samisk. Dersom lengdemålet/antall tegn skulle knyttes til oversettelsen, ville forvaltningen først måtte oversette teksten for å kunne vurdere om den er forpliktet til å oversette.

Lengdeforholdet mellom teksten som oversettes og oversettelsen vil variere og erfaringsmessig vil den samiske oversettelsen av teksten vanligvis bli lengre enn den norske teksten. Departementet mener likevel at den mest fornuftige og praktikable måten er å knytte forpliktelsen til å oversette, til lengden på den norske teksten som skal oversettes. Det kan i noen tilfeller bety at oversettelsen til samisk kan komme på noe over 20 sider.

Tak for lengden på innkomne henvendelser på samisk

Departementet foreslår at retten til skriftlig svar på samisk også blir avgrenset av lengden på den samiske henvendelsen, for de offentlige organene med landsomfattende funksjoner som omfattes av utvidelsen. Forslaget innebærer at plikten til å oversette innkomne henvendelser på samisk begrenses til henvendelser på samisk opp til 40 000 tegn, om lag 20 sider inkludert vedlegg som er nødvendig for at henvendelsen kan anses å være fullstendig. Begrunnelsen er, tilsvarende som for begrensning av lengden på svaret, at det skal forhindre uforholdsmessige store og uforutsette utgifter for det offentlige organet, og redusere faren for at tidkrevende arbeid med oversettelser i vesentlig grad vil forsinke saksbehandlingen.

Mottar det offentlige organet en henvendelse på samisk som overstiger lengdebegrensningen, har organet ikke plikt til å oversette henvendelsen til norsk. I tråd med forvaltningens veiledningsplikt og ulovfestede krav til forsvarlig saksbehandling, er det naturlig at organet i slike tilfeller informerer om at henvendelsen er for lang til at den utløser rett til svar på samisk, og gi avsenderen anledning til å sende en ny og kortere henvendelse på samisk eller en ny henvendelse på norsk. Det offentlige organet står likevel fritt til å velge å oversette en henvendelse som overstiger lengdebegrensningen til samisk. Organet har da ikke plikt til å svare på samisk, men kan svare på norsk.

3.2.3 Avgrensning mot saker med flere parter

For de nye offentlige organene som er foreslått omfattet av plikten til å gi skriftlig svar på samisk, foreslår departementet videre at rett til svar i forskriften avgrenses mot saker med flere parter. Et eksempel på dette vil være en konsesjonssak der tiltakssøker og klager er parter i en sak som avgjøres av NVE.

I saker med flere parter vil skriftlig svar på samisk kunne innebære at det gis svar på samisk til en part, mens de andre får svar på norsk. Dette kan innebære en risiko for ulike tolkninger både av de faktiske forholdene vedtaket bygger på og av den rettslige siden av vedtaket.

Fordi saker med flere parter ofte er mer omfattende, mener departementet at forslaget reduserer risikoen for at forvaltningen får uforholdsmessige store og uforutsette utgifter, og uforholdsmessig tidkrevende arbeid med oversettelser som i betydelig grad kan forsinke saksbehandlingen. Samtidig vil skriftlig svar sikres i de fleste og viktigste sakene for enkeltpersoner.

Fordi samelovens språkregler er minimumsrettigheter, er det ikke noe i veien for at samisk likevel benyttes dersom partene og forvaltningen er enige om det.

Forslaget innebærer ingen endring for de offentlige organene med landsomfattende funksjoner som i dag har plikt til å svare skriftlig på samisk etter sameloven § 3-3. Departementets forslag skal ikke begrense eksisterende rettigheter.

3.2.4 Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget

En utvidelse av listen over landsdekkende organer hvor samiske språkbrukere skal ha rett til skriftlig å få svar på samisk på skriftlige henvendelser, vil ha økonomiske og administrative konsekvenser. Konsekvensene for det enkelte organ som blir omfattet, vil avhenge av hvor mange henvendelser organene får på samisk.

Det er ikke realistisk at alle organene som blir omfattet av forslaget vil kunne bruke interne ressurser til å besvare henvendelsene på samisk. Organene vil derfor ha behov for å bruke oversettelsestjenester. Hvordan organene løser dette behovet, for eksempel ved å inngå avtaler med oversettere, og sørger for gode rutiner ved mottak av henvendelser på samisk, vil ha betydning for hvilke økonomiske og administrative konsekvenser forslaget vil ha for organene.

I henhold til de nye reglene i sameloven som trådte i kraft 1. januar 2024 skal offentlige organer som er pliktige å svare på samisk, informere sine brukere om muligheten til å bruke samisk i kommunikasjonen med organet. Dette innebærer at også landsomfattende organer som pålegges plikt til å gi skriftlig svar på samisk etter forskriften, skal opplyse om dette. Forslaget vil utløse kostnader til oppfyllelse av selve informasjonsplikten.

Det er vanskelig å anslå hvor mange henvendelser organene (som foreslått på side 6 og 7) vil få på samisk, sammenholdt med økt informasjon om rettighetene.

Stykkpris

Departementet foreslår, som omtalt i punkt 3.2.2, at rett til å få skriftlig svar på samisk gjelder opp til en bestemt lengde. Det innebærer at det er mulig å beregne maksimale kostnader for et svar på samisk.

Pris på oversettelser beregnes på ulike måter. Ut fra det departementet kjenner til beregnes pris enten ut fra antall tegn per side, antall ord per side, eller ut fra antall tegn per time. Prisen varierer også etter hvilket samisk språk det oversettes til/fra, og ut fra tekstens vanskelighetsgrad. Oversettelser til/fra sørsamisk og lulesamisk er generelt dyrere enn oversettelser til nordsamisk. Tekster som skal oversettes kan både være juridiske vedtak og enkle spørsmål og svar. Det tas høyere pris for informasjonstette og tyngre fagtekster enn for tekster med et enklere og mer hverdagslig språk.

Basert på opplysninger i konkrete tilbud fra oversettere departementet har mottatt det siste året, vil oversettelse av en side (1 side tilsvarer 2 000 tegn inkludert mellomrom) på nordsamisk ligge på 900 kroner (0,45 kroner per tegn), 2 340 kroner for en side på lulesamisk (1,17 kroner per tegn) og 1 620 kroner for en side på sørsamisk (0,81 kroner per tegn). Prisene gjelder for dokumenter med høyere vanskelighetsgrad.

	Prisanslag	Prisanslag
Språk/Pris – antall sider	2 til 5 sider	20 sider
Nordsamisk	1800,- til 4500,-	18 000,-
Lulesamisk	4680,- til 11 700,-	46 800,-
Sørsamisk	3240,- til 8100,-	32 400,-

Oversettelse av henvendelser

Rett til skriftlig svar på samisk forutsetter at det foreligger en skriftlig henvendelse på samisk. Med mindre et offentlig organ har ansatte med samisk språkkompetanse som kan oversette, eventuelt behandle, henvendelsen, vil det derfor også påløpe kostnader for organet for å oversette henvendelser fra samisk til norsk. Lengden på henvendelsene vil variere og prisen vil variere innenfor de samme rammene som for svarene.

For oversetting av henvendelser på nordsamisk vil maskinoversetting ofte kunne være et reelt alternativ til eksterne oversettere. Maskinoversettingsløsningen som benyttes i dag, Apertium, er utviklet av Senter for samisk språkteknologi (Giellatekno) ved Universitetet i Tromsø. Apertium er bare tilgjengelig på nordsamisk av de samiske språkene.

Apertium egner seg først og fremst på enklere tekster. Oversettelsen vil gi en forståelse av hva teksten handler om. Systemet kjenner igjen ca. 97 prosent av ordene i nordsamisk tekst, men vil gi dårligere resultat hvis teksten inneholder mange skrivefeil, eller hvis teksten er skrevet uten nordsamisk tastatur. Oversettelsene vil være av variabel kvalitet, og ikke egnet til publisering uten retting, men programmet egner seg godt for den som ønsker en gjengivelse på norsk for å forstå innholdet i en nordsamisk tekst. Apertium tilbyr ikke oversettelse fra norsk til samisk.

Departementet legger til grunn at prisen for oversettelse fra samiske språk til norsk tilsvarer prisene for oversettelse fra norsk til samiske språk. Dersom et organ mottar en henvendelse

på samisk på 20 sider som må oversettes til norsk av en oversetter, og organet skal oversette et svar på 20 sider fra norsk til samisk, vil maksimal pris bli 36 000 kroner for nordsamisk, 93 600 kroner for lulesamisk og 64 800 kroner for sørsamisk. Slik departementet har redegjort for over, vil det imidlertid i all hovedsak være snakk om kortere svar, og i mange tilfeller vil det være mulig å bruke maskinoversettelse for å oversette den innkomne henvendelsen.

Samlede økonomiske og administrative konsekvenser

Hvor mange henvendelser på samisk organene vil motta (og som ikke gjelder flere parter) er det vanskelig å anslå. Departementet ber de offentlige organene som er foreslått omfattet av forslaget (se liste i punkt 3.1) å opplyse om hvor mange skriftlige henvendelser organet har fått på samisk de siste 10 år, og hvor mange skriftlige henvendelser på samisk organet forventer at de kan få dersom forslaget blir vedtatt.

Dersom vi legger til grunn at det kommer 20 henvendelser i året med maksimal lengde på henvendelser og svar (40 000 tegn (=20 sider)), vil totale kostnader ligge på om lag 720 000 kroner om alle henvendelsene er på nordsamisk. Dersom vi legger til grunn for beregningen at 15 av henvendelsene er på nordsamisk, 3 er på lulesamisk og 2 på sørsamisk, blir kostnadene totalt sett 949 600 kroner i året.

Etter departementets vurdering vil det være få slike tilfeller der både henvendelsen og svaret er av maksimal lengde, slik at det er god grunn til å tro at beløpet blir lavere. Det er videre grunn til å regne med, som vist til ovenfor, at mange henvendelser vil kunne maskinoversettes slik at det bare påløper kostnader knyttet til oversetting av svaret. Ettersom rettigheten til å kommunisere skriftlig med organene på samisk blir bedre kjent, er det mulig det vil komme flere kortere henvendelser på samisk. Som vist overfor vil disse oversettelsene utgjøre relativt lave kostnader for organene.

DSS-avtalene

DSS (Departementenes servicesenter) har avtaler med samiske oversettere. Oppdragene under disse avtalene omfatter først og fremst kortere tekster som pressemeldinger, nyhetsoppslag, kortere artikler og lignende. Departementet går derfor ikke nærmere inn på disse avtalene ettersom det ikke vil være realistisk å benytte dem til å oversette henvendelser og svar på samisk som vil følge av dette forslaget. Dersom forslaget til endringer blir vedtatt, antar departementet imidlertid at det vil være aktuelt for DSS å vurdere å inngå avtaler med samiske oversettere også for lengre fagtekster.

Økt etterspørsel etter tolker og oversettelser på samisk

Forslagene til lovendringer kan samlet sett øke etterspørselen etter ressurser som kan oversette og tolke på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Denne etterspørselen er allerede stor. Det kan også være vanskelig å få tak i samiske oversettere, og det kan særlig være krevende å få tak lulesamiske oversettere.

Endringene som foreslås kan føre til at etterspørselen etter de samme ressursene øker på kort sikt. Det vil ifølge økonomisk teori gjøre at prisene øker. På sikt kan imidlertid økt etterspørsel føre til økt anerkjennelse av samiske språk og at flere utdanner seg innen

samiske språk, og bidra til økt tilbud, slik at dette på sikt jevner seg ut på et prisnivå om lag som i dag.

4. Oppheving av forskriftens § 1 Tilsyn mv.

Departementet foreslår å oppheve § 1 i forskriften til samelovens språkregler. Bestemmelsen lyder

§ 1 Tilsyn mv.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet fører tilsyn med gjennomføringen av reglene i samelovens kapittel 3 og denne forskriften.

Alle offentlige organ som omfattes av samelovens kapittel 3 og denne forskriften, plikter å sørge for at reglene blir fulgt.

Hvert organ har ansvaret for at det har kompetent samiskspråklig personell.

Departementet viser til at gjeldende bestemmelse i § 1 første ledd om tilsyn ikke har tilstrekkelig hjemmel i lov. Forskriftshjemmelen i sameloven § 3-10 gir bare hjemmel til å utvide virkeområdet for reglene i kapittel 3 og heller ikke annen lov gir hjemmel for å etablere tilsyn på dette området. Den nye forskriftshjemmelen som trer i kraft 1. januar 2024 gir heller ikke hjemmel for å gi forskriftsbestemmelser om tilsyn. Departementet foreslår derfor å oppheve bestemmelsen.

Bestemmelsene i § 1 annet ledd om etterlevelse, og tredje ledd om ansvaret for å ha kompetent personell, har heller ikke tilstrekkelig hjemmel i sameloven § 3-10 eller annen lov. Den nye forskriftshjemmelen i § 3-15 vil heller ikke gi hjemmel for dette. For kommuner og fylkeskommuner dekkes dessuten innholdet i første og annet ledd av kommuneloven § 25-1 om internkontroll. For statlige offentlige organ finnes det også internkontrollbestemmelser i spesiallovgivningen. Departementet foreslår derfor at bestemmelsene i § 1 annet og tredje ledd oppheves.

Vedlegg

Forslag til endringer i forskrift til samelovens språkregler

I forskrift til samelovens språkregler av 7. januar 2003 nr. 13 foreslås følgende endringer:

§ 1. Tilsyn mv. oppheves.

§ 2. Permisjonsregler i offentlige organ videreføres som ny § 1.

Ny § 3 skal lyde:

Utvidelse av virkeområdet

Rett til muntlig svar på samisk etter reglene i sameloven § 3-3 annet og fjerde ledd § 3-2, og § 3-11 gjelder også for Sametinget, Landbruksdirektoratet, Samisk høyskole og statlige samiske skoler.

Rett til skriftlig svar på samisk etter reglene i sameloven § 3-3 første og fjerde ledd skal også gjelde for:

- a) Sametinget*
- b) Landbruksdirektoratet*
- c) Miljødirektoratet*
- d) Samisk høyskole*
- e) Statlige samiske skoler*
- f) Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet*
- g) Statsministerens kontor og departementene*
- h) Skatteetaten*
- i) Statens pensjonskasse*
- j) Statens lånekasse for utdanning*
- k) Norges vassdrags- og energidirektorat*
- l) Sivilombudet*
- m) Likestillings- og diskrimineringsombudet*
- n) Barneombudet*
- o) Diskrimineringsnemnda*
- p) Helsedirektoratet*
- q) Norsk pasientskadeerstatning*

- r) *Nasjonalt klageorgan for helsetjenester (Helseklage)*
- s) *Helsetilsynet*
- t) *Arbeids- og velferdsetaten i NAV*
- u) *Nord universitet*
- v) *Fiskeridirektoratet*
- w) *Kulturdirektoratet*
- x) *Norsk senter for forskningsdata*
- y) *Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir)*
- z) *Arkivverket*

For organene som er nevnt i annet ledd bokstavene g) til z), gjelder rett til skriftlig svar på samisk når henvendelsen på samisk ikke overstiger 40 000 tegn og svaret på originalspråket ikke overstiger 40 000 tegn. Videre gjelder denne retten bare for saker hvor det offentlige organet forholder seg til én part slik som definert i forvaltningsloven § 2.

Med tegn menes bokstav, tall, spesialtegn og mellomrom.

Dersom et offentlig organ som er nevnt i annet ledd ((bokstavene g) til z)?) utarbeider et enkeltvedtak på norsk som oversettes til samisk, skal den norske språkversjonen være originalversjonen av enkeltvedtaket og legges til grunn som bindende for partene. Den bindende originalversjonen skal gjøres tilgjengelig for den enkeltvedtaket gjelder.

I § 4 *Iverksetting*, gjøres følgende endringer:

Forskriftsendringene settes i verk straks. [].